

Tartalomelemzés fejlesztő biblioterápiás csoportban

GULYÁS Enikő

A fejlesztő biblioterápia alkalmazása nem számít újdonságnak a hazai könyvtárakban: az 1980-as években már számos tanulmányt olvashattunk ilyen célú foglalkozásokról ^{[1] [2] [3]}, és napjainkban is sokszor kerülnek elénk olyan felhívások (akár a Karalisten is), amelyek fejlesztő biblioterápiás foglalkozásokra invitálnak.

A különböző beszámolókból ^{[4] [5] [6] [7]} elsősorban a felhasználható művek elemzéséről, kategorizálásáról, illetve a foglalkozásvezető tapasztalatairól olvashattunk, de az elhangzottak kvalitatív vagy kvantitatív elemzése a legtöbb esetben nem követi ezeket a megállapításokat.

A fejlesztő biblioterápiás foglalkozások eredményeinek mérése azért nehéz, mert a klinikai biblioterápiával ellentétben, itt nem tudunk ellenőrzött körülményeket biztosítani a résztvevők számára, akik a beszélgetést követően hazamennek, különböző ingerek érik őket, melyeket nem tudunk azonosítani, és azt sem lehet kétséget kizáróan megállapítani, hogy a változások (ha történtek) milyen mértékben származnak a fejlesztő biblioterápiás foglalkozásokból, és mennyire az egyén élethelyzetének változásából.

Írásunkban a fejlesztő biblioterápiás foglalkozás egy lehetséges vizsgálati módjának, a tartalomelemzésnek az eredményeit kívánjuk bemutatni ugyanannak a műnek két csoportban történő megbeszéléséhez kapcsolódóan.

A biblioterápiás beszélgetések elkezdéséhez *Karinthy Frigyes Találkozás egy fiatalemberrel* című novelláját használtuk fel, melyet két csoportban, egy egyetemistákból és egy nyugdíjas könyvtárlátogatókból álló csoporttal dolgoztunk fel. A beszélgetéseken elhangzottakat diktafon segítségével rögzítettük, amelyet később írásos formában rögzítettünk a további elemzések érdekében.

Hipotézis és minta

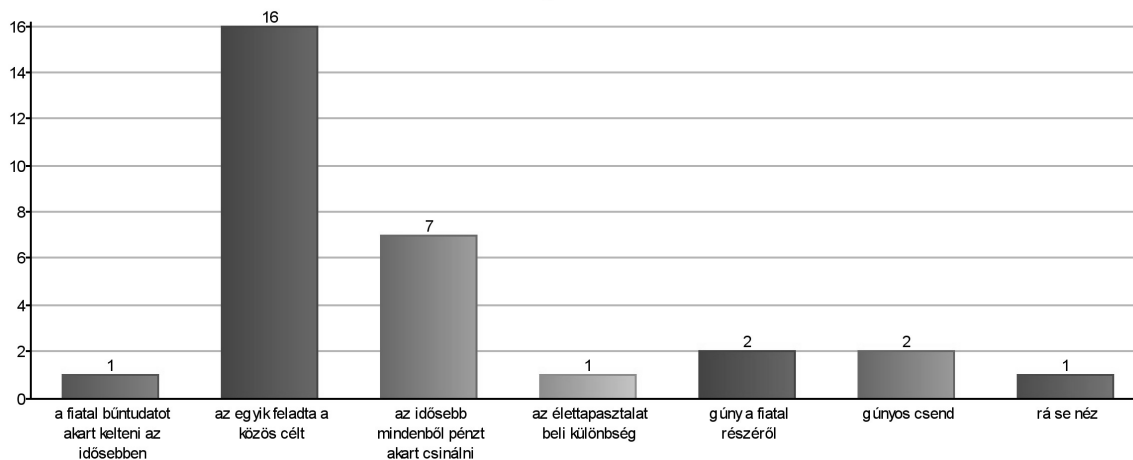
Vizsgálódásunk tárgyát annak feltárása képezte, milyen összefüggések és különbségek figyelhetők meg ugyanazon mű két különböző, de önmagában homogén csoportban történő feldolgozása esetén, valamint, hogy a (kor)csoportok szóhasználata, szógyakorisága miként tükrözi mindezt.

Az egyik csoportba a Debreceni Egyetem informati-

A beszélgetés résztvevőit az is érdekelte, hogy mi okozhatta a feszültséget a két szereplő között (4. ábra). Tizenhat bekezdésben olvashatunk arról, hogy a problémát az okozta, hogy az egyik feladta a közös célt, hétben, hogy az idősebb mindenből pénzt akart csinálni. Itt elhangzik, hogy még ezt a történetet is el akarja adni. Két-két bekezdésben olvashatunk arról, hogy a nézeteltérés elsődleges oka a fiatalember

gúnyos csendje a másikkal szemben. Végül egy-egy bekezdés szól arról, hogy az élettapasztalatbeli különbség, vagy az volt az ellentét kiváltója, hogy a fiatal büntudatot akart kelteni az idősebbikben, és ennek egyik megnyilvánulása volt, hogy még csak rá sem nézett. Az idősebb szereplő anyagi helyzetével kapcsolatban három bekezdés erejéig is szóba kerül, hogy ezért a jóléért mikről kellett lemondania.

mi okozta a feszültséget a két szereplő között?

4. ábra

Egyetemista csoport – mi okozta a feszültséget a két főszereplő között

Az azzal kapcsolatos vélemények, hogy tudtak volna-e nyugodtan beszélgetni egymással, ugyanolyan arányban (5–5) szerepeltek.

Tizenöt bekezdésben olvashatunk arról, hogy a két főszereplő közül az idősebb a magabiztosabb, és csak nyolcban, hogy ez inkább a fiatalra jellemző. Megjegyzendő azonban, hogy volt, aki úgy gondolta, hogy egyikőjük sem magabiztos, néhányan pedig úgy említették, hogy mindketten azok.

Négy bekezdésben beszélgettek a foglalkozás résztvevői arról, hogy a fiatalemberrel kapcsolatban félelemérzete van az idősebbnek, egy-egy alkalommal úgy fogalmaztak, hogy tart tőle, illetve távolságtartó.

Az álmok, vágyak kérdése hosszabb diskurzus része volt, és csupán egyszer hangzott el az a vélemény, hogy ne mondjuk el álmainkat másoknak. Volt, aki azt fejtette ki, hogy annak a személynek a kiválasztása lényeges, hogy kinek mondjuk el, és a többség úgy nyilatkozott, fontos, hogy megosszuk másokkal, hogy milyen álmunk, vágyaink vannak. Amennyiben más éri el az általunk kitűzött célokat, az okozhat ne-

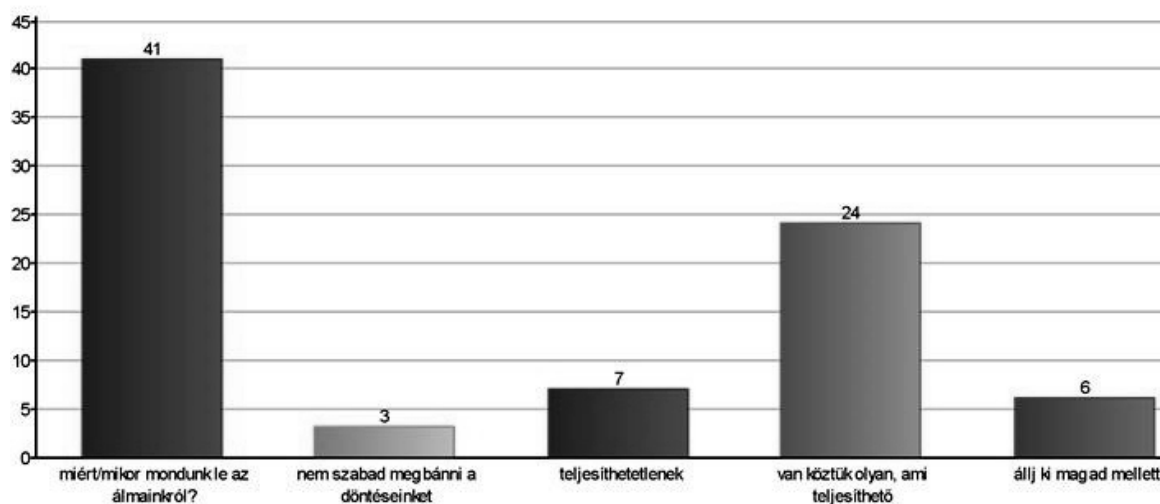
künk csalódást, azonban lehet ösztönző is, hogy új álmot, célt találjunk.

Nagy volt az érdeklődés azzal kapcsolatban, hogy minden álmom teljesíthető-e (5. ábra). 41 bekezdésben olvashatunk azokról a feltevésekről, hogy miért/mikor mondunk le álmainkról. A válaszok között olyan felvetések szerepelnek, mint az, hogy egyszerűen feladjuk az álmunkat, vágyunkat, célunkat, mert túl nehéz lenne azt megvalósítani, vagy félünk attól, hogy ténylegesen megvalósítsuk, és volt olyan, aki azt is megemlítette, hogy akár egy kapcsolat miatt is lemondhatunk a céljainkról. Ez egyrészt történhet amiatt, hogy együtt új közös célokat tűznek ki, vagy egyszerűn már nem érzik fontosnak a korábbiakat, vagy épp kínosnak érzik az új partner előtt a régi vágyaikat. Úgy gondolták, hogy lemondhatunk vágyainkról azért is, mert egy másik álmot könnyebben elérhetőnek tartunk, kevesebb energia-befektetéssel megvalósíthatónak, azonban felhívták arra is a figyelmet, hogy ez igen ambíciófüggő. Felvetették, hogy egy nagyobb csalódás, átmeneti sikertelenség is okozhatja azt, hogy a kevesebb munkával is megvalósítható

célokat próbáljuk megvalósítani, a nehezebbnek tűnőt pedig elodázzuk vagy elvetjük. 24 bekezdés erejéig olvashatunk az átiratban arról, hogy vannak olyan álmok, amelyek megvalósíthatóak, hétben arról, hogy vannak teljesíthetetlenek is. Néhányan felvetették, hogy először pl. az Északi-sark felfedezése is lehetetlen álomnak tűnhetett, mégis volt, aki megvalósította. Kiemelték, mennyire fontos, hogy mindenki álljon ki a véleménye, elképzelése mellett, mert nem várható el, hogy a munkahelyen vagy az oktatási intézményben valaki mindig mögöttük álljon és megerősítsen minket. Ezzel kapcsolatban élénk vita alakult ki a

résztevők között, mert egyesek szerint azokat, akik nem elég határozottak, hogy kiálljanak elképzelésük mellett, nem kell támogatni, és voltak, akik ennek épp ellenkezőjét bizonygatták, mondván lehet, hogy csak az önbizalom hiánya miatt visszahúzódó valaki, és lehetséges, hogy némi támogatással többre lenne képes, nagyobb dolgokat tudna véghezvinni, mint azok, akiknek az önbizalma ugyan nagyobb, azonban lehet, hogy tervei, elképzelései nem annyira részletesen kidolgozottak.

minden álom teljesíthető?

5. ábra

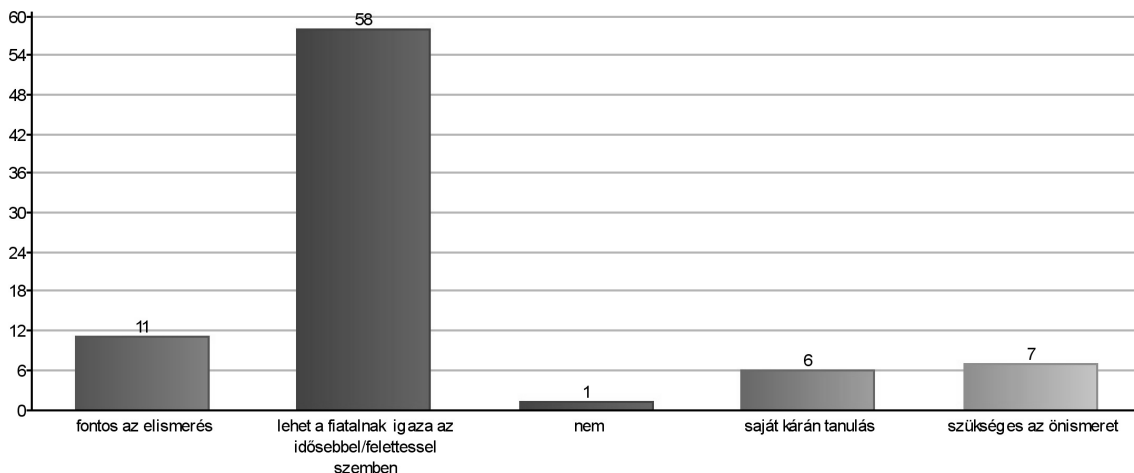
Egyetemista csoport – teljesíthető-e minden álom

Egy bekezdés erejéig az egyik résztvevő kifejti, hogy minden embernek le kell mondania az álmairól, de kétszer ennyi részt foglalnak el azok a vélemények, miszerint nem kell lemondanunk a vágyainkról, és háromszor ekkora részben foglalkoznak azzal, hogy részben le kell mondanunk az álmainkról. A lemondás sok okból történhet, például időközben valaki más éri el azt, amit mi szerettünk volna, vagy az idő haladtával megváltoznak az elképzeléseink, mást tartunk reálisan kivitelezhetőnek, új élmények, hatások érnek minket, és ennek fényében az álmaink is változnak.

Nagyobb érdeklődésre tartott számot az a kérdés is, hogy az idősebbnek mindig igaza van-e (6. ábra). A legtöbben úgy vélték, hogy a fiatalnak lehet igaza az idősebbel/felettséssel szemben. Felmerült, hogy adni

kell egy lehetőséget a fiatalabbnak is, hiszen lehetséges, hogy más szempögből, esetleg jobban rálát egy témára. Volt, aki felhívta a figyelmet arra, hogy az idősebbek nem feltétlenül fogadják el egy fiatalabb véleményét, ha az ellentétes a saját álláspontjukkal. Az arra a kérdésre adott válaszok, hogy a foglalkozás résztvevői találkoznának-e a fiatalkori önmagukkal, igen komplex képet mutatnak (7. ábra). A jobb áttekinthetőség érdekében egy gondolatterképen ábrázoltuk az elhangzott vélemények csoportosítását. Csúpán egy résztvevő nyilatkozott úgy, hogy nem találkozna a fiatalkori önmagával, később azonban ő is meggondolta magát. Egy másik azért volt bizonytalan, mert nem tudta eldönteni, hogy szeretné-e. 29 bekezdésben olvashatunk olyan személyes történekről, amelyek arról szólnak, hogy találkoztak már

az idősebbnek mindig igaza van?

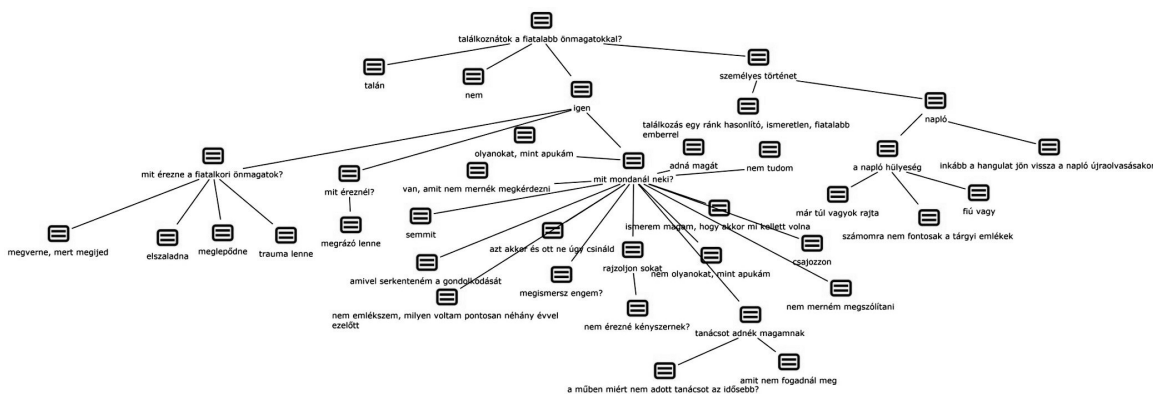

6. ábra

Egyetemista csoport – az idősebbnek mindig igaza van?

valakivel, aki nagyon hasonlított rájuk. Ezek a beszámolók megegyeztek abban, hogy láttak valakit a boltban, sorban állás közben, vagy a templomban, aki nagyon hasonlított a képre, amely önmagukban él saját magukról. Mivel nem tudják, hogy néhány évtized múlva hogy fognak kinézni, így feltételezik, hogy találkozhattak olyannal is, aki esetleg bennük látta fiatalkori önmagát. Szintén személyes történetként jelenik meg a napló is, amely visszaolvasva emlékezteti őket az akkor megélt érzelmi állapotra. A foglalkozás női és férfi résztvevői között heves vita alakult ki, hogy van-e értelme naplót vezetni. A leghosszabban, 59 bekezdésben fejtik ki, hogy igen, és, hogy találkozónának fiatalkori önmagukkal. Ezen belül két további csoportot tudunk a válaszokból ki-

alakítani, amelyek a következők: *Mit éreznél Te? Mit érezné fiatalkori önmagatok?* és *Mit mondanátok a fiatalabb önmagatoknak?* Kezdjük az első kérdéssel, mit is éreznének a foglalkozás résztvevői, ha találkozhatnának a fiatalkori önmagukkal. Abban mindannyian egyetértettek, hogy megrázó lenne. A második kérdésre, miszerint mit érezné a fiatalkori énjük, a válaszok már kissé részletesebbek, és olyan érzelmek jelentek meg, mint: megijedne, meglepődne, elszaladna, trauma lenne számára. Az egyik résztvevő még azt is megemlítette, hogy talán megverné. A *Mit mondanál neki?* kérdésre adott válaszok alkotják a legösszetettebb rendszert. Mint az az ábrán is látható, a sokszínű válaszok között olyanok szerepelnek, mint annak a kérdésnek a feltétele, hogy *Megismeresz*

7. ábra

Egyetemista csoport – találkoznátok-e a fiatalkori önmagatokkal

engem?, vagy olyanok, mint amilyeneket a szülőktől is hallottak, vagy olyat, amit az édesapjuk is mondani szokott. Többen említették, hogy mivel ismerik magukat, ezért azt is tudják, hogy mit kellene mondaniuk a fiatalkori énjüknek, hogy másként alakuljon az életük. Volt, aki kevésnek tartja azt az időt, amelyet a kedvenc elfoglaltságával, a rajzolással tud tölteni, és azt tanácsolná önmagának, hogy rajzoljon többet. Azonban minden tanáccsal kapcsolatban felmerült, hogy nem éreznék-e kényszernek azokat, csakúgy, mint akkor, amikor az idősebbek tanácsolnak valamit nekik. A tanácsokkal kapcsolatban még felmerült a kérdés, ha a fiatalkori önmagával találkozott a mű főszereplője, akkor miért nem adott neki tanácsot, hogy másképp alakuljon az élete, és ne váljon olyan emberré, mint ami most annyira nem tetszik neki.

Az idősekből álló csoport

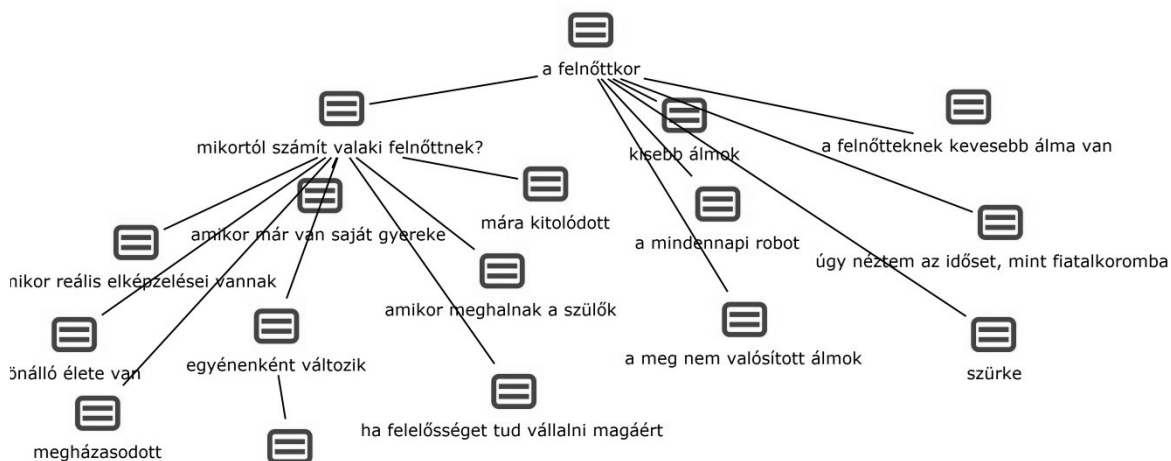
Míg az egyetemista csoport tagjainak érdeklődését nem nagyon keltette fel, hogy mikorra datálható a mű keletkezése – csupán egyetlen alkalommal került szóba, és megegyeztek abban, hogy a '30-as években –, addig ebben a csoportban a mű keletkezése élénk érdeklődés középpontjába került. A résztvevőket zavarta, hogy nem tudják, ki a szerző, és mikor keletkezett a mű, így ez a téma a foglalkozáson időről-időre felszínre került. Próbálták kitalálni a szerzőt – Karinthyra vagy Kosztolányira tippeltek –, illetve, hogy mikor íródhatott a novella – a 19. század végére, 20. század elejére, vagy a 20. század második felére gondoltak.

A mű hangulatát sem emelte ki az egyetemista csoport, míg az idősekből álló csoportban a következőket mondták róla: elgondolkodtató, filozofikus, rezignált, szatirikus, melankolikus.

Míg az egyetemista csoport esetében igen összetett kép alakult ki arról, ki lehetett a fiatalember, addig ebben az esetben mindannyian egyértelműen arra következtettek, hogy a régi önmagával találkozott.

A fiataloktól történő beszélgetés során egyszer hangzott el, hogy színes, majd nyolc bekezdésen keresztül a mai fiatalokról szólt a diskurzus, akik megállapításaik szerint tovább tanulnak, mint korábban ők, de nem nagyon házasodnak, több a szingli, és kitolódott a gyerekszülés ideje.

A felnőttoktól (8. ábra) megemlítették, hogy itt már reálisabbak az álmok, három bekezdésben szerepelt az, hogy a felnőtteknek kevesebb álma van, valamint négyben az, hogy ezt a kort már a mindennapi robot és a szürkeség jellemzi. Felmerült a kérdés, és 23 bekezdésben került kifejtésre, hogy mikor számít valaki felnőttnek. A felnőttkor kezdetét jellemezően valamilyen eseményhez kötötték, úgymint amikor már van saját gyereke, vagy amikor meghalnak a szülei, ill. amikor már reális elképzelései vannak. Néhányan azt is megfogalmazták, hogy ez mára már jelentősen kitolódott és egyénenként változik

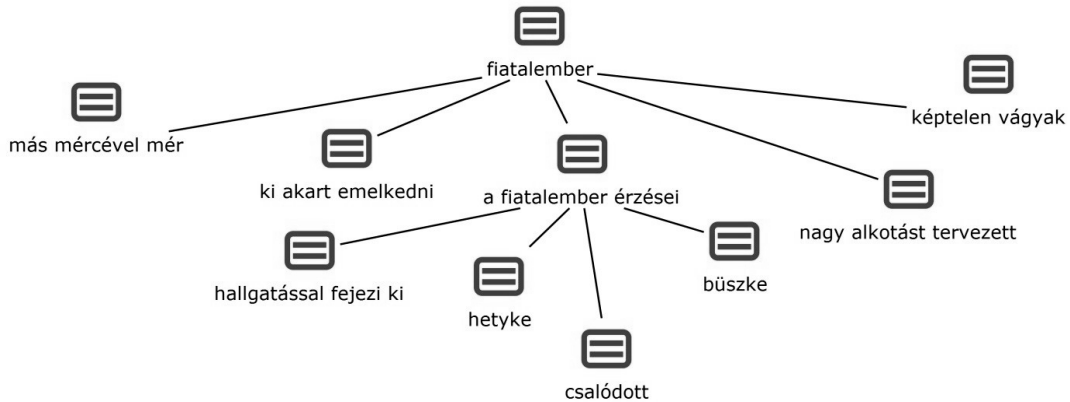

8. ábra

Idősekből álló csoport – A felnőttkor jellemzői

Az időskorral kapcsolatban négy bekezdésben fejtették ki, hogy leginkább optimizmus kell hozzá, fele ekkora terjedelemben azt, hogy félnek a jövőtől, attól, hogy esetleg valamilyen baleset éri őket, elesnek, eltörrik valamijük, valamint egy alkalommal megemlégtették azt, hogy az életosztón még ekkor is jelentősen működik.

A műben szereplő fiatalembről (9. ábra) egy-egy alkalommal említették meg, hogy ki akart emelkedni, de képtelen vágyai voltak, és egy nagy alkotást tervezett, azonban más mércével mért. Az érzelmi megértésére is törekedtek, úgy gondolták, hogy a hallgatásával próbálta ezt kifejezni, de egyébként büszke, hetyke és csalódott volt.

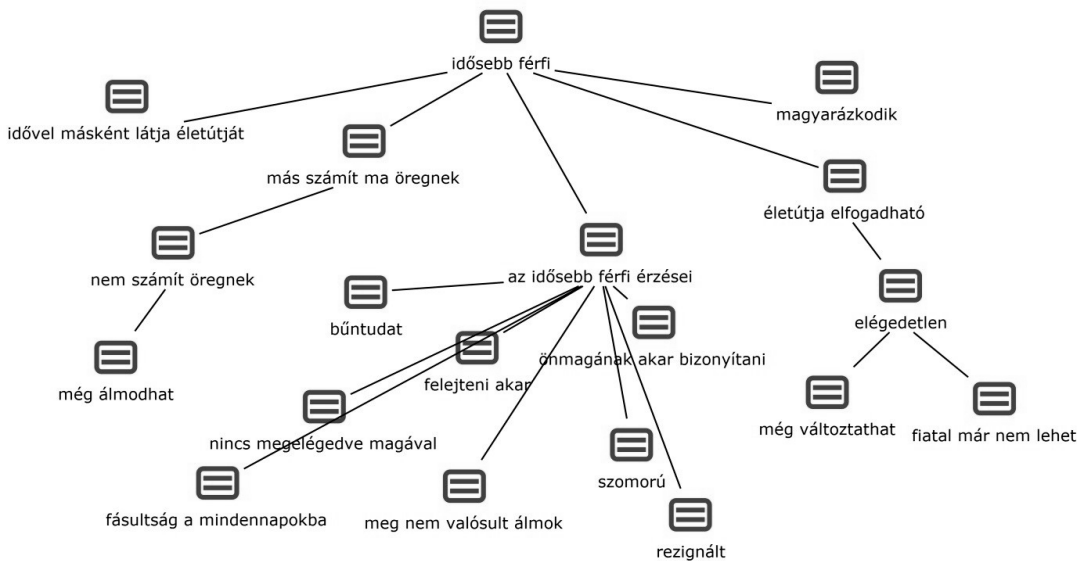

9. ábra

Idősekből álló csoport – a fiatalember jellemzői

Az idősebb férfi (10. ábra) megértésére nagyobb hangsúlyt és több időt fordítottak. Egy alkalommal megemlégtették, hogy magyarázkodott, négy bekezdésben fejtették ki, hogy idővel mindenki másként látja az életútját, tizben azt, hogy életútja teljes mértékben elfogadható, azonban mégis elégedetlen, de még változtathat, ill. annak ellenére, hogy fiatal, már nem lehet. 13 bekezdés erejéig beszélgettek ar-

ról, hogy más számít ma öregnek, és ha mai mércével mérjük, akkor az idősebb főhős nem öreg, még álmodhat. A leghosszabban az idősebb férfi érzelmi kerültek kifejtésre, szerintük büntudatot érzett, szomorú, és rezignált volt, mert nincs megelégedve magával, belefásult a mindennapokba, túl sok a meg nem valósított álma és csupán felejteni akar.

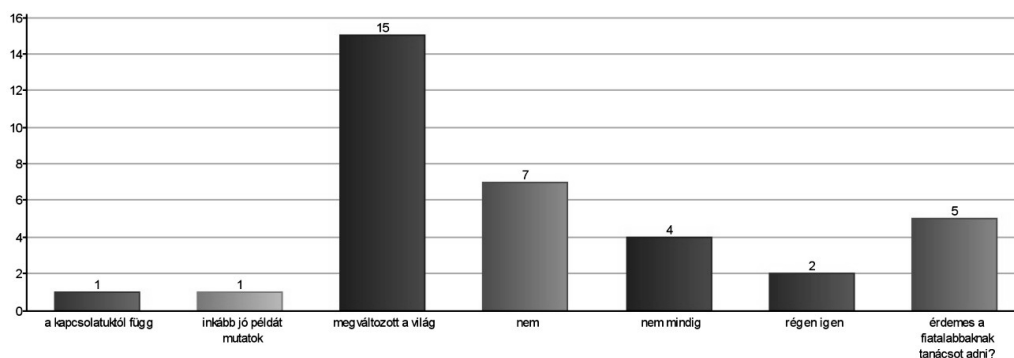
10. ábra

Idősekből álló csoport – az idősebb férfi jellemzői

Arra a kérdésre, hogy a fiatalok hallgatnak-e az idősebbre, azt válaszolták (11. ábra), hogy régen inkább hallgattak, de manapság nem mindig fogadják meg a javaslataikat, ezért tanácsok helyett inkább jó példát igyekeznek mutatni. Érdekes, hogy míg két bekezdés erejéig került csupán szóba, hogy régen ők mennyire hallgattak az idősebbre, hétben fejtik azt ki, hogy

ma már ez nem jellemző a mai fiatalokra, és néhányan már csak akkor mondják el a véleményüket, ha kérdezik őket. Mindannyian egyetértettek abban, hogy megváltozott a világ, és ma már nem is tudnak tanácsot adni számos dologban, mert nem értenek hozzá, ismeretlen például számukra, hogy állásintérműre kell menni.

a fiatalok hallgatnak az idősebbre?

11. ábra

Idősekből álló csoport – a fiatalok hallgatnak az idősebbre?

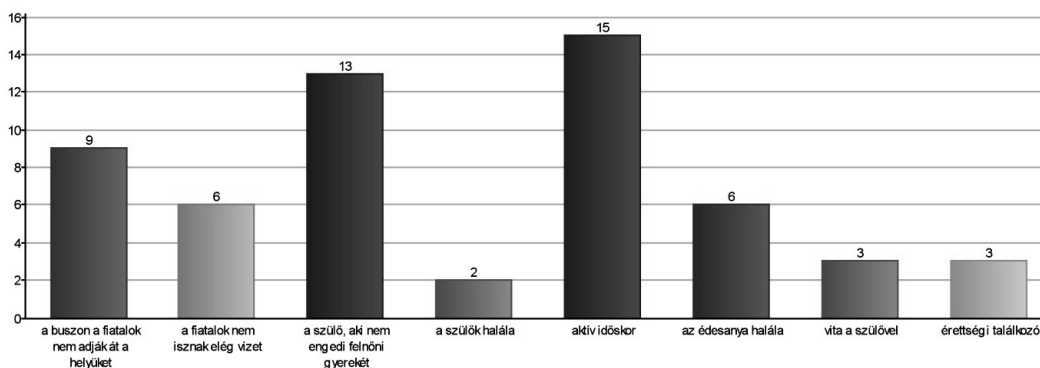
Ha találkozhatnának a fiatalkori énjükkel, mit mondanának neki? Erre a kérdésre közel azonos arányban fordult elő, hogy nem adhatnak, és nem is adnának tanácsot, mindenkinek saját magának kell megtapasztalnia az életet. Ha mégis találkozhatnának fiatalkori önmagukkal nem lennének annyira csalódottak, mint a műben szereplő fiatalember. A fiatalkori énjük nem is fogadná meg a tanácsukat.

Négy bekezdésben fejtették ki, hogy nem lehet minden álmot megvalósítani, és éppen fele ekkora terjedelemben azt, hogy a célok, vágyak idővel reálisabbak lesznek, s ebben azonos volt a véleményük

az egyetemista csoport tagjaival. A leghosszabban mégis azon véleményüknek adtak hangot, hogy tervezni, álmodni mindig kell, mert anélkül nincs értelme az életnek.

Míg az egyetemista csoport esetében csupán néhány személyes jellegű történet jelent meg, addig az idősekből álló csoportban ez gyakoribb volt (12. ábra). Ezek egy része a szüleikhez kapcsolódott, úgymint azok az emlékeik, amikor vitatkoztak szüleikkel, vagy a szülők halála, különösen pedig az édesanya elvesztése. Más részük a mindennapi életben látottakra irányult, például, hogy a fiatalok nem isznak elég

személyes történet

12. ábra

Idősekből álló csoport – személyes történetek

vizet, vagy vannak olyan szülők, akik nem engedik felnőni a gyerekeiket, ill. olyan sérelmekre, mint a fiatalok viselkedése a tömegközlekedési eszközökön, amikor nem adják át a helyet az időseknek. Ezek mellett kiemelkedő volt, amikor az aktív időskor fontosságát emelték ki, hogy a nyugdíjba vonulást követően sem kell feladni mindent, társasági életet kell élni, el kell járni az érettségi találkozókra, vagy az olyan foglalkozásokra, mint ez a biblioterápiás.

Összefoglalás

A foglalkozásokon elhangzottak tartalomelemzése és az eredmények vizualizálása lehetővé teszi, hogy jobban megértsük, hogy egyes művek fejlesztő biblioterápiás foglalkozásokon történő feldolgozása milyen témák feldolgozásában nyújthat segítséget a résztvevők számára, amelynek köszönhetően a terapeuta az adott problémával küzdők csoportja számára képes lesz tudatosabban kiválasztani a legmegfelelőbb műveket.

A kutatás folytatásaként az elemzéseket még pontosabbá tenné, ha ugyanezen résztvevőkkel a mű ismét feldolgozásra kerülne, illetve érdekes lenne még a művet más, hasonló összetételű csoportokkal is megismertetni, és az ottani eredményeket összehasonlítani a most tapasztaltakkal.

A tartalomelemzés előnye, hogy a körülbelül hatvan perces foglalkozás ideje alatt elhangzottak kategóriába rendezhetőek és összehasonlíthatóak. A szövegek könyv segítségével azon részletek sem kerülnek el a kódoló figyelmét, amelyek a hangfelvétel meghallgatása közben nem lennének feltűnőek.

Az elemzést induktív módon végeztük, amelynek előnye, hogy igen részletes, árnyalt képet kaphatunk az elhangzottakról, azonban megnehezíti az összehasonlítást, hiszen nem feltétlenül ugyanazok a kategóriák kerülnek kialakításra, mert a csoportok a beszélgetés során különböző utakat járhatnak be. A deduktív kódolás, az előre összeállított kategóriák az összehasonlítást nagymértékben elősegítették volna, azonban ez nem tette volna lehetővé, hogy valamilyeni elhangzó információ kódolásra kerüljön, hiszen nem tudjuk előre megjósolni, hogy a résztvevőknek

milyen asszociációik lesznek, milyen emlékeket, tapasztalatokat hoz felszínre a megismert mű és a beszélgetés, amelyek befolyásolhatják a beszélgetés irányát.

Az elemzés megbízhatósága tovább növelhető lenne a személyi triangulációval, amelyet inter- vagy intrakódolással lehetne megvalósítani. A MAXQDA szoftver pedig lehetőséget biztosít arra, hogy ezek alapján automatikusan kiszámítsa, mekkora a kódolás megbízhatósága.

Irodalom

- [1] BARTOS Éva: Biblioterápia a könyvtárosi munkában = Könyvtári Figyelő, 1987. 5. sz. 563–567. p.
- [2] HADHÁZY Csabáné: Biblioterápia - életápolási klub : az Újkerti Nevelési Központ könyvtárában = Őszikék, 1995. 5. p.
- [3] HADHÁZY Csabáné: Életápolás könyvtári eszközökkel = Hajdú-Bihar megyei könyvtári téka, 1994. 53. p.
- [4] PRATER, Mary Anne: Learning disabilities in children's and adolescent literature: How are characters portrayed? = Learning Disability Quarterly, 26. vol. 2003. 1. sz. 47–62. p.
- [5] NORTON, Terry L. - VARE, Jonathan W.: Literature for today's gay and lesbian teens: Subverting the culture of silence = English Journal, 94. vol. (2.) 2004. 65. 69–134. p.
- [6] GAVIGAN, Karen: Caring through Comics – Graphic novels and bibliotherapy for grades 6–10. = Knowledge Quest, (40.) 2012. 5. sz. 78–80. p.
- [7] SANACORE, Joseph: Showing children that we care about their literacy learning = Preventing School Failure, (56.) 2012. 3. sz. 188–195. p.
- [8] SÁNTHA Kálmán: Multikódolt adatok kvalitatív elemzése, Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, 2013. 326. p.
- [9] „Magyar Nemzeti Szövegtár,” [Online]. Available: <http://corpus.nytud.hu/mnsz/>. [Hozzáférés dátuma: 2015. IX. 24.]

Beérkezett: 2015. szeptember 24.

